

través con
tot de tota vio-
lència, mai per
mai no voldria
que el meu non-
nens per a cap
campanya de
violència.
Jo he estat
sempre l'home
d'estudi, amic
del treball i els
llibres; i mai no
han plaçut a la

meua ànima
feta de delicades
les lliures del
carrer.
—
Com us des-
a tot, en l'hora
suprema, m'eller
i fills meus!
Sobretot, ting-
uen coratge i rese-
nitat, com jo
els tinc.
—

Dues pàgines del
bloc amb el darrer
missatge de Rahola.

Els últims papers de Rahola

Poca gent havia tingut accés als papers escrits per Carles Rahola abans de ser executat. Ni el seu biògraf, Lluís M. de Puig, no els havia pogut publicar sencers. Sembla que la família els havia promès a Josep Benet, per a un llibre sobre víctimes del franquisme que mai no ha acabat de redactar. Hi havia fins i tot alguna llegenda entorn d'ells, com la que deia que es tractava de fulls de paper de fumar...

L'ocasió del cinquantenari de la mort ha fet possible que l'Ajuntament els edités i ens ha permès de tenir els originals a la mà i de palpar-los amb veritable emoció, semblant a la que Rahola diu que va sentir quan va trobar el paperet redactat poc abans de morir per Giovanni Rampini, soldat italià afusellat a Girona l'any 1806: un paper escrit «amb lletra clara i amb tinta que amb el temps ha agafat un color sangonós...»

Ara sabem, doncs, que aquests papers testamentaris no són papers de fumar, sinó fulls de bloc, targetes de visita i papers d'estrassa ennoblits per la proximitat de la mort i per la suprema dignitat del seu missatge. Ara hem pogut descobrir amb estupor el seu contingut que, més enllà de l'excèl·lent valor autobiogràfic, ofereix una serena i rotunda lliçó de perdó, de reconciliació i de fe. Aquests no són papers per llegir una vegada, sinó per tenir-los a prop i per tornar-hi sovint. Els mestres els podrien fer servir cada vegada que expliquessin la pena de mort; els capellans, cada cop que volguessin predicar sobre la comunió dels sants i la vida perdurable; els ciutadans, tots ple-gats, sempre que necessitéssim recordar un exemple infreqüent de la grandesa de la condició humana.

El retorn de Bertrana

Quan els barcelonins van fer la vida impossible a Prudenci Bertrana, l'escriptor va abandonar definitivament la ciutat. En tornar-hi per un dia, al cap de vint-i-quatre anys, va dir en el discurs dels Jocs Florals: «Jo vaig marxar de Girona enduent-me'n Girona».

A la vista de l'exposició que ha muntat la Fundació Caixa de Barcelona, podríem girar aquella frase de l'inrevés i dir que Bertrana ha tornat a Girona portant-nos Girona. Portant-nos, tal com diu el títol, la Girona de «la seva època», una de les més riques i més apassionants de la història de la ciutat.

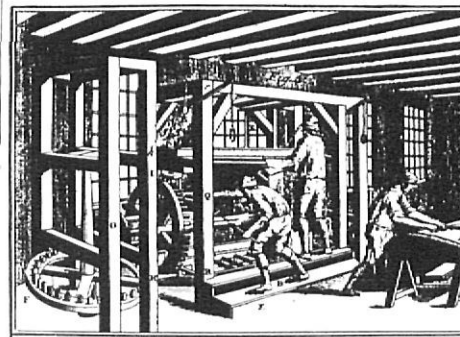
Amb els llibres, els retalls de diari, els dibuixos, les pintures i els manuscrits de Bertrana, excepcionalment reunits en un marc acollidor i propici a la contemplació detinguda, retorna tot l'esperit d'aquell moment fulgurant, exaltat per les efervescències del final de segle, en què el Modernisme va convertir Girona en el segon nucli cultural de Catalunya. Després d'un llarg desert de cinquanta anys, aquella època s'assembla un xic a la nostra: hi ha un relloriment de les arts i de les lletres, hi ha un retrobament de la pròpia identitat, hi ha la reivindicació de Girona com una ciutat de cultura, i tot plegat amb una acollida de la societat civil que no van pas tenir aquells insignes avantpassats. Per això és tan bo que tornin Bertrana i la seva època, amb una exposició que comporta alhora un cicle de conferències, una sèrie de visites escolars i l'edició d'un catàleg ben documentat. Tot ens ajuda a connectar amb aquella època, i valdria la pena que ho féssim, perquè és sens dubte, la millor època que tenim, i la més carregada de futur: un futur que ara ja ens hauríem de comprometre a convertir definitivament en present.

La vocació industrial

Quan Francesc Ferrer va començar a interessar-se per l'economia gironina del set-cents, era president de la Cambra de Comerç i Indústria i anava a Madrid tan poc com podia. Després, elegit senador, s'ha hagut d'acostumar a anar-hi molt sovint, i això li ha donat ocasió d'investigar sobre el mateix tema en fonts pràcticament inèdites, que amb prou feines havien cridat l'atenció de cap estudiós. Ferrer ha passat moltes hores a l'arxiu del Palau Reial i a l'Arxiu Històric Nacional i hi ha trobat documents molt eloqüents sobre la proto-industrialització gironina i sobre el comerç del segle XVIII, quan Catalunya tot just es refeia de la derrota de 1714 i començava un procés industrialitzador que seria progressiu fins a la fi del segle. Va ser un moment històric que segons Ferrer s'assembla a l'actual: un moment de transformacions i de canvis, amb la desaparició de l'antic eègim i el naixement d'una nova societat.

Amb aquests materials tan poc coneguts i tan plens de sorpreses estimulants, Ferrer ha confegit un llibre de quatre-centes pàgines que explica, amb plasticitat i amb rigor, un capítol fonamental de la nostra vida econòmica. L'obra, *L'economia del set-cents a les comarques gironines*, va ser presentada públicament a Girona per Ernest Lluch, potser el millor coneixedor d'aquesta mateixa època des que va fer la tesi doctoral en ciències econòmiques sobre el pensament econòmic a Catalunya entre 1760 i 1840. Lluch va dir que el llibre de Ferrer serà útil per explicar la complexitat de les terres gironines, i per desfer l'equívoc del seu caràcter exclusivament agrícola. «Convé que llegeixin això a Barcelona, on es pensen que aquí tots érem pagesos», va dir. I va recordar el cas emblemàtic de Beget, poble que vivia del contraban, del treball a mans per a empreses d'Olot i de Camprodon i dels teixits i mobles que exportava a Amèrica, i que ara els barcelonins s'han entestat a convertir en rústic, amb façanes repicades i rodes de carro a les portes de les cases que li donen un aire que mai no ha estat el seu.

paperets

● *L'urbanista Manuel Ribas i Piera ha dit, a propòsit de la Llei de Costes: «És una llei intervencionista, molesta, però em sembla que tots, amb el que ha passat, ens l'hem guanyada a pols». El periodista Joan Barril ha anat més enllà: «Estamos asistiendo al primer intento de resocialización del suelo que se ha hecho en los últimos años en España, y parece que ha salido demasiado tímido. Caerán chabolos y chiringuitos, pero el cemento armado de las costas resistirá emboscado en los recursos legales, en la lentitud de la justicia y en la demagogia política. Nadie levantará una pancarta para salvar a las pequeñas churrerías, pero se recurrirá a las más históricas esencias de la catalanidad para defender el baluarte inmobiliario de unos cuantos basándose en un quitame allá esas competencias. Durante muchos años la costa se ha estado regalando a las grandes fortunas del ladrillo y ahora, cuando alguien intenta ponerle precio al desafuero, resulta que sólo caen esos efímeros castillos de la golosina efímera...»*

● *A l'últim volum de les seves Memòries, Carlos Barral troba paraules noves i exactes per evocar la degradació de Catalunya, paral·lela a la que durant els mateixos anys es va produir a la Costa Brava. Parla del «proceso de destitución» del paisatge, de «los infinitos signos de perversión absoluta y acelerada», de «la urgente, casi repentina desaparición de los signos de la identidad marinera del lugar», de «la desfiguración del lugar en una carrera loca e irreversible de suburbanización mercantil y balnearia» i de «la evaporación del lugar moral, una exhalación hacia la nada». Podem il·lustrar amb moltes imatges del nostre litoral les referències de Barral a «aquellos ayuntamientos de especuladores y canibales» o aquestes afirmacions contundents: «Nadie creía absolutamente en el pasado ni en las ventajas de la singularidad. Resultaba increíble la velocidad con que se producía aquel cambio, aquella transformación de la dignidad —de las dignidades— en una uniforme mentalidad tenderil, egoísta y mezquina». Dificíliment es podria descriure amb mots més precisos la realitat que tots hem conegut.*

Anècdotes al marge, la conclusió és òbvia: quan era estesa arreu la convicció de l'agricultura com a principal font de riquesa, i la indústria i el comerç eren tinguts com a empobridors i estèrils, els empresaris de Banyoles, Olot, Ripoll, Puigcerdà, Palafrugell o Sant Feliu de Guíxols van acreditar una vocació industrial i uns afanys comercials veritablement innovadors, i fins en algun cas van intuir els efectes beneficiosos d'un turisme tan incipient que encara no tenia ni nom. De la lucidesa i de l'esforç d'aquells homes en neix el nostre benestar d'avui. Com diu textualment un document de l'època, «de la industria viven familias que seguramente no existirían, o estarían miserables, vagas, pordioseras o en otro más infeliz estado».

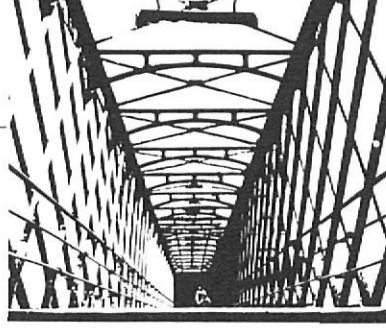
Casanova a l'Empordà

Mentre els industrials i comerciants evocats per Francesc Ferrer començaven a forjar la nostra prosperitat, una tartana portava el cavaller Giacomo Casanova, en un viatge accidentat, pel vell camí de Girona i de l'Empordà fins a la ratlla de França. Així ho explica, almenys, Néstor Luján, periodista que en arribar a la maduresa ha esdevingut un novel·lista prolífic i que acaba de publicar la primera novel·la en català: *Casanova o la incapacitat de perversió*, crònica gairebé periodística d'un llarg i complicat itinerari físic i vital que comença a València amb una diligència tirada per sis mules i acaba enmig de la neu i el fang del Portús, amb una tartana solitària encaçada per perillous bandolers. De la mà de Luján, Casanova fa aquest camí embolicat amb una manta i armat fins a les dents, preparat per afrontar les emboscades que l'esperen a qualsevol revolt. Amb penes i treballs arriba fins a Figueres, amb «els seus edificis nets, precisos, obsessionants, i la poderosa imatge de la fortalesa, del castell orgullós i terrible», i sojorna a l'hostal de la Punta, al començament del carrer Nou. L'endemà al matí, sense sortir de casa, el viatger té la revelació de l'Empordà:

«Trencà el dia sota una tramuntanada fabulosa. El cel era d'un blau polimentat, el vent tallava com un diamant. L'aire era sobrenaturalment clar. La finestra de la cambra del cavaller componia el paisatge ordenat, finíssim, com si fos un quadre».

Casanova és, a partir d'ara, un personatge més per afegir a la llista dels qui han passat per aquest camí tan ple de gent, tan carregat d'història.

Eiffel a Girona

La torre de París que va dissenyar Gustave Eiffel ha fet cent anys. Aquest prodigi de l'enginy i de la tecnologia, esdevingut un símbol universal, dóna fe del geni del seu creador.

La commemoració ha donat peu a recordar el pas de l'enginyer per Catalunya, on sembla que l'exponent més destacat de la seva tècnica i del seu estil és el pont de les Peixateries de Girona, sobre el riu Onyar, singular estructura metàl·lica que, més enllà de la seva condició de passera, esdevé un mirador privilegiat de la Girona fluvial.

El pont de Girona és més vell que la torre de París. Va ser construït l'any 1877, amb material portat des de França, segons una adjudicació municipal per 19.750 pessetes que finalment es van convertir en 22.500. L'Ajuntament conserva el document que va signar el propi Eiffel per garantir el compliment del contracte. La placa incorporada a la barana del pont dóna fe de la seva paternitat: *G. Eiffel & Cie. Constructeurs à Levallois près Paris.*

Com la famosa torre, aquest pont original i elegant, veritable audàcia del disseny del seu temps, és una bona representació plàstica de l'esperit del segle XIX. La fascinació que exercia en aquella època la capital de França es torna a fer palesa a pocs metres de distància. Si hom deixa el pont i travessa la Rambla en línia recta, trobarà en el sostre d'una de les voltes l'anunci pintat a mà d'una antiga cotilleria, amb un plànol de París que també té cent anys.

«Hospital Josep Trueta»

Fa temps que vàrem dedicar un d'aquests papers a fer palesa la incompatibilitat entre l'Hospital de Girona i el nom del general Álvarez de Castro que el franquisme li va atorgar. Ara les autoritats sanitàries de la Generalitat sembla que es mostren disposades a canviar aquest nom pel del doctor Josep Trueta.

Sense repetir els arguments que ja vàrem invocar en el seu moment per demanar la supressió de l'actual incongruència, voldríem fer costat a les veus que, des dels dos diaris gironins, s'han pronunciat també a favor de la substitució. A Jordi Soler, de *Punt Diari*, esborrar el nom del general li sembla «una obligació ineludible que ja fa temps que s'hauria d'haver dut a terme», i recorda que fou justament el militar andalús el responsable de la mort de centenars de gironins, «no només per efecte de les bales franceses, sinó per la catastròfica situació sanitària en què es veié sumida la ciutat». Jordi Dalmau, a *Diari de Girona*, repassa les biografies d'Álvarez i de Trueta i conclou rodonament: «Són dos noms, dues opcions clarament diferents. Buscar la mort o lluitar per la vida. Fer-se famós forçant una immortalitat personal que decaurà amb la crítica històrica, o arribar a la universalitat fent del servei a la ciència una exemplar lliçó. L'un, la guerra. L'altre, el desig de vida».

Després de tants anys de portar, com un estigma, el nom d'un general «insensible al dolor col·lectiu», serà bo que l'Hospital s'honorï amb el nom d'un cirurgià de guerra famós arreu del món pels seus invents en el tractament de ferides.

NARCÍS-JORDI ARAGÓ

paperets

● Per a l'antologia literària de Sant Daniel, com a complement dels textos ja publicats en aquestes pàgines. És un fragment d'Estimats germans, la narració autobiogràfica de Josep Valls: «Cap a la dreta, albiró una vall frondosa, verda, ubèrrima, grassa de llavors i de vegetació. Vall petita, esclèixa o xaragall de pessebre, al fons de la qual mena un corriol cap a les muntanyes que ara, exprimatxades per aquest vent del nord, sembla que tinc aquí a tocar... Vall d'aigües fresques amb noms sonors i contrades obagues on fa bo asseure's en una pedra vella enfistionada de molsa verda, i contemplar passar les hores. I parar el sol, i sentir moure's les fulles de les acàcies i alzines, mentre entrelluqueu, per entremig del brancam, algun tros de muralla romana i ciclopia allà dalt, al turó de l'acròpolis, és a dir, aquí mateix on sóc en aquests moments...»

● Sant Daniel és, veritablement, l'escenari de les desgràcies. Per si no n'hi hagués prou amb agressió del MOPU a través de la variant, ara s'hi vol ficar també la Telefònica, amb un projecte de torre de comunicacions de cent deu metres d'altura justament a dalt del turó que presideix l'antic Polvorí. Des de petits havíem après a veure, en la silueta característica d'aquell casalot, una referència a l'Arca de Noé, com si la muntanya fos l'Ararat bíblic i la vall el vast espai inundat per les aigües del Diluvi. Serà aquesta una altra imatge que haurèm de donar per perduda?

● Cent anys del Casino dels Nois de Sant Feliu de Guíxols, un edifici que en un moment donat va ser salvat in extremis gràcies a l'acció popular. Josep Vicente, un dels seus salvadors, diu ara des de l'alcaldia que «en el rovell de l'ou del passeig —ahir burgès, avui mesocràtic— la baluerna empetitada del Casino hi posa una penyora de la Ciutat popular, obrera i menestral, plantada com una bandera, un sentinella i una reflexió». I afegeix: «Amb sinceritat: em sembla que, a primer cop d'ull, l'edifici del passeig dels Guíxols s'ha de trobar lleig, però inseparablement d'aquesta impressió inicial, hi ha la seguretat que la seva «lletjor» és innocent, benèvola, entranyable i protegible (hi ha lletjors malignes, arrogants, agressives i de mal destuir). Podria dir-se que entre els pseudo-buildings que fan renglera a costat i costat del Casino, ell està «fora de context», però em sembla que la veritat és que el Casino està en el seu propi context...»